

УДК 37.013:1

Микола Запорожець, Тетяна Кожушко**ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ**

У сучасних умовах пошуку плюралізму серед наявних моделей освіти постає актуальним поліфонічне зіставлення різних філософських конструктів освітнього простору. Дослідники галузі справедливо позиціонують цю проблему як інтегративну та полідисциплінарну, зазначаючи, що пріоритетність певного напрямку або тільки однієї головної суперечності педагогічного процесу не веде до вирішення проблем сучасної освіти.

Відтак філософські інтерпретації освіти посідають суттєве місце у вирії гуманітарного знання. Розвиток освіти є потребою, без задоволення якої суспільство не має майбутнього. Останнє потребує активізації зусиль держави і громадянського суспільства щодо матеріального забезпечення освіти, зростання теоретичної активності педагогів та вчених, щодо прогнозування основних напрямів розвитку освіти у XXI столітті.

Ключові слова: філософія освіти, світогляд, методологія, принципи плюралізму, синергетичний напрям в освіті.

M. Zaporozhets, T. Kozhushko**PHILOSOPHICAL ASPECTS OF MODERN EDUCATION**

In modern conditions of search of pluralism among existing models of education appears actual polyphonic comparisons of various philosophical constructs of educational space. Researchers of area fairly position this problem as integrative and polydisciplinary noting that priority of a certain direction or only main a contradiction of pedagogical process doesn't conduct one to the solution of problems of modern education. Therefore philosophical interpretations of education take an essential place in circulation of humanitarian knowledge. The development of education is requirement without which satisfaction society has no future. The last demands activization of efforts of the state and civil society on material security of education, growth of theoretical activity of teachers and scientists, on forecasting of the main directions of a development of education in the XXI century.

Our era is characterized, first of all, by such fundamental phenomena as globalization and information revolution, their influence on all aspects of life is such powerful and comprehensive that any of existing processes, can't be rationally learned without their adequate reflection. Economy and policy, the interpersonal relations and morals, culture and art, household processes in literal sense of this word «are in captivity» of globalization and information influences. Isn't an exception and education. Being transformed under the influence of globalization and information technologies, the education system gets new outlines. Reinterpreting tsennostno – orientation a context of modern vital space, it is necessary to consider two groups of rather independent and organically interconnected realities – external and internal.

Key words: education philosophy, outlook, methodology, the principles of pluralism, synergetic the direction in education.

Н. Запорожец, Т. Кожушко**ФИЛОСОФСКИЕ АСПЕКТЫ СОВРЕМЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

В современных условиях поиска плюрализма среди существующих моделей образования актуально представляется полифоническое сопоставление различных философских конструктов образовательного пространства. Исследователи области справедливо позиционируют данную проблему как интегративную и полидисциплинарную, отмечая, что приоритетность определенного направления или только одного главной противоречия педагогического процесса не ведет к решению проблем современного образования.

Поэтому философские интерпретации образования занимают существенное место в пространстве гуманитарного знания. Развитие образования является потребностью, без удовлетворения которой общество не имеет будущего. Последнее требует активизации усилий государства и гражданского общества относительно материального обеспечения образования, роста теоретической активности педагогов и ученых, прогнозирования основных направлений развития образования в XXI веке.

Ключевые слова: философия образования, мировоззрение, методология, принципы плюрализма, синергетическое направление в образовании.

В Україні сьогодні здійснюється реформування всіх ланок системи освіти з урахуванням вітчизняних досягнень відповідно до світових стандартів. Свідченням такої трансформації освітньої галузі постають на сьогодні низка реформ та державних документів: Закон України про мову, Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Державний стандарт базової і повної середньої освіти, Концепція виховання дітей і молоді в національній системі освіти, Концепція громадянського виховання, Національна програма патріо-

тичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності й зміцнення моральних засад суспільства та ін. Як влучно зазначає сучасний дослідник галузі В. Дороз, «... у цих документах визначаються принципи, що мають домінувати в ході структурно-змістових процесуальних перетворень: особистісна орієнтація навчання, соціокультурна спрямованість, комунікативно-діяльнісний підхід до навчання. Серед принципів реалізації Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») поруч із демократизацією та децентралізацією є такі, як: гуманізація освіти, що покликана формувати цілісну картину світу, духовність, культуру особистості та планетарне мислення; національна спрямованість освіти, що полягає у невіддільності освіти від національного ґрунту, в її органічному поєднанні з національною історією і народними традиціями, збереження та збагачення культури українського народу та представників інших національних спільнот, визнанні освіти важливим інструментом національного розвитку та гармонізації національних відносин» [4, с. 21]. На нашу думку, актуальним постає питання усвідомлення важливості ролі освітньо-виховного процесу саме в осередку студентської молоді педагогічного спрямування вищих навчальних закладів. Адже майбутні вчителі, методисти та педагоги є найпрозорішим віддзеркаленням та ретранслятором нових демократичних ідей, які формують світоглядні засади молодого покоління. З огляду на логіку розвитку історичного процесу, саме філософія постає інтегральною формою світовідображення, ця думка тлумачиться вітчизняними дослідниками по-різному, але одностайно вказана проблема є актуальною. Досвід історії філософської думки свідчить, що жодна з наявних багатьох філософських концепцій, у тому числі й видатних, не можуть претендувати на абсолютну істину в плані вирішення вічних світоглядних проблем. У пошуках гармонії між монізмом, як узагальненим філософським синтезом світоглядних пошуків та плюралізмом, як постійним нагадуванням істини, що в різноманітності та всебічності вільного філософського пошуку криється справжня основа філософських узагальнень. Основою ж, що об'єднує всі наявні філософські напрями, є загальнолюдські цінності. Прагнення до їх пізнання і розв'язання складних питань не тільки різнить, але й об'єднує наявні філософські системи. Саме тому знайомство з окремими філософськими системами, прагнення зрозуміти сутність тих чи інших концепцій дає людині певну можливість знайти себе, зрозуміти своє відношення до реального світу. Зрозуміло, що ці вимоги стосуються всіх категорій людей, насамперед, студентської молоді. Адже світоглядні орієнтири молоді людини, як зазначають психологи, формуються досить динамічно. «На те й філософія, щоби повертати людині втрачену з первинним гріхом здатність називати речі своїми іменами, ставити їх на належне місце і, таким чином, вносити у світ зміст» [3, с. 52].

Загальновідомо, що історія філософії акумулює світоглядні лабіринти Людства, де присутні оригінальні форми як постановки, так і розв'язання смисложиттєвих проблем, які апріорно невичерпні, тому потребують все нових і нових вимірів та роздумів. Водночас жодне з філософських положень, ідей та напрямів не може бути відкинутим або ж віджитим. Як підкреслює український філософ А. Горак, «... зміст філософської культури – це всі її надбання, а збагачення здійснюється не кожним новим злетом філософської думки, а їх нескінченим діалогом, і суть софійської філософії не в тому, щоб Хайдеггером подолати Гегеля чи Беконем – Сократа, а в тому, щоб у поліфонії рівних бачень почути грандіозну симфонію людського осягнення нескінченного» [2, с. 195]. Саме в цьому філософія найбільшою мірою асимілює собою критичність людської думки та здатність її до самоконтролю. Завдяки такій здатності до внесення й перенесення смислу з одного культурного матеріалу до іншого філософія прагне відшукувати істотні й загальні особливості діяльності людини. Це дає можливість нагромаджувати й систематично вдосконалювати людський досвід, що з часом приймає форму мудрості. Саме у царині пізнання знаходять свою критичну перевірку й продовження ті знання методологічного характеру, що були вироблені, виготовлені в межах окремої галузі науки. У такому плані й можна погодитись з думкою, що філософські ідеї живлять наукову думку до глибинними смислами, слугують за орієнтири у процесі наукового пошуку.

Історія вікового розвитку філософії підтверджує, що як переоцінка, так і недооцінка теоретико-методологічної функції філософії завжди обходила суспільству негативними наслідками. Яскравим прикладом може бути відношення філософії та науки у ХХ столітті. Ті вчені, які долали свою фахову обмеженість – досягали вагомих успіхів та поставали провідними лідерами нових галузей і напрямків науки. Ці дослідники демонстрували високу здатність до філософської рефлексії та обґрунтування нових наукових методів. Цікавим є той факт, що це трапляється не лише з діячами науки, але й митцями літератури й усіх без винятку жанрів мистецтва. Таких прикладів можна назвати безліч – Ісак Ньютон, Альберт Ейнштейн, Мікеланджело, В. Вернадський, Тарас Шевченко, І. Я. Франко, М. Грушевський, Б. Гіатон, М. Амосов – цей список поринає у нескінченність.

Отже, на нашу думку, сучасні філософи мають нагоду та підґрунтя тлумачити освітній процес як динамічний, сповнений невичерпної проблематики світоглядного характеру та наукових інтерпретацій.

Наша епоха характеризується, насамперед, такими фундаментальними явищами, як глобалізація та інформаційна революція, їх вплив на всі сторони життя виявляється таким потужним і всеохоплюючим, що жоден з наявних процесів, не може бути раціонально пізнаним без їх адекватної рефлексії.

Економіка і політика, міжособистісні відносини і мораль, культура і мистецтво, побутові процеси у буквальному розумінні цього слова «знаходяться в полоні» глобалізаційних та інформаційних впливів. Не є винятком і освіта. Трансформуючись під впливом глобалізаційних та інформативних технологій, система освіти набуває нових контурів. Переосмислюючи ціннісно-орієнтаційний контекст сучасного життєвого простору, потрібно враховувати дві групи щодо самостійних та органічно взаємопов'язаних реалій – зовнішніх і внутрішніх, своєрідне поєднання яких на рівні побутової свідомості й теоретичного аналізу формує той своєрідний «дух епохи», з якого й витікає теперішня філософія освіти як загальнонастанова її стратегічного розвитку. У результаті глибинної філософської рефлексії сучасних світових і вітчизняних досліджень змісту феномена «освіти», місця і ролі останнього в сучасній Україні і в контексті нових світових реалій, можна сформулювати філософські засади, на основі яких виокремити рекомендації щодо стратегії розвитку галузі. Отже, концептуальну основу сучасної філософії освіти транслюють такі положення: чітка трансформація та модернізація; рішуче відмежування від надмірної ідеологізації, адміністрування та авторитаризму, творче використання гуманістичних надбань минулої епохи, збагачення новітнім світовим досвідом та утвердження національної системи; модернізація в руслі Болонських домовленостей та виконання їх за умови збереження національної педагогічної матриці і тих переваг, якими система освіти України завжди славилась у Європі й у світі; всебічна підготовка людини до життя через створення рівних умов доступу до якісної освіти, забезпечення освіти впродовж життя, формування толерантного світогляду і дискурсивного характеру взаємодії народів і культур; філософське підґрунтя навчально-виховного процесу складають принципи пріоритету особистості, свободи вибору цінностей, реалізації можливостей саморозвитку, єдності національних та загальнолюдських інтересів, взаємозв'язку теорії та практики; навчальний процес здійснюється на основі плюралістичної методології соціального пізнання, факторного аналізу суспільних явищ, усвідомлення цивілізаційної єдності людської історії, толерантності у взаємодії народів і культур, дискурсивної форми організації; активне переоблаштування навчально-виховного процесу на засадах інформаційних технологій та нових стратегій, розробки та впровадження інтегративних курсів та лекторіїв, підвищення ролі самостійної роботи студентів і навчальної практики культурою.

Отже, органічною постає потреба у конституюванні множинності освітніх траєкторій, для яких характерна варіативність методик, що активізують розумову діяльність та творчо організують освітній простір. Сучасна освіта – трактується дослідниками як відкрита нелінійна система, якій властиві цілісність, мульти-культуралізм, контекстуальність та діалогізм [5, с. 202]. За нею зберігається функція підготовки до життя особистості, яка перебуватиме у світі багатоманітних зв'язків, здатної орієнтуватися в швидкоплинному житті, оскільки вона вмітиме адекватно сприймати зміни, усвідомлювати мінливість природною складовою свого життя. Сьогодні спонукає людину глибше замислюватися над майбутнім, розробляти нові наміри й орієнтації, «...теоретичне, філософське, світоглядне узагальнення яких створює другу складову загальної ідеології законотворчості для освіти й інших сфер життєоблаштування людини у порубіжні часи» [1, с. 503]. Більшість сучасних учених, що займаються розробкою світоглядно-методологічних проблем освіти, вважають, що філософія сучасної освіти – це проміжна ланка між філософією і теорією педагогіки, яка виникла з метою вирішення тих складних проблем, що появилися на стику філософії з педагогічною діяльністю, і покликана відіграти роль світоглядно-методологічних засад реформування сучасної освіти.

Отже, основна ідея третього напрямку філософії сучасної освіти – подолавши пріоритетну роль вихідних принципів двох попередніх напрямів, здійснити такий синтез їхніх позитивних ідей, який сприяв би кращому вирішенню основних проблем сучасної освіти. Зрозуміло, що кожна з філософських систем певним чином стосується якогось із напрямів філософії сучасної освіти.

Значну роль для розвитку сучасної освіти покликана відіграти система філософських принципів субстанціональної єдності та діалогової згоди як мінімальна їхня базова основа. Основні завдання такої системи полягають у розкритті як деякої субстанціональної єдності різних і протилежних поглядів на світ і на діяльність людини, так і певної методології взаємозв'язку цих поглядів із їхньою субстанціональною єдністю і між собою.

Таким чином, можна сказати, що філософія не просто має спільні риси з тими чи іншими царинами культури. Більш ймовірно, що вона ніби організовує їх в певну смислову цілісність духовного надбання людства. Мабуть, саме завдяки цьому філософія, певною мірою і певним чином на окремих відрізках історії людства слугує релігії, мистецтву, моралі та науці своєрідним дзеркалом, у якому можна виявити їх своєрідність, цінність чи недосконалість. Нарешті, філософію можна охарактеризувати як універсальний спосіб самоусвідомлення людини, що торкається всіх рівнів та форм її буттєвості. Варто підкреслити, що розвиток освіти є потребою, без задоволення якої суспільство не має майбутнього. Останнє потребує активізації зусиль держави і громадянського суспільства щодо матеріального забезпечення освіти, зростання теоретичної активності педагогів і вчених щодо прогнозування основних напрямів розвитку освіти у XXI ст. ми стоїмо на порозі нового повороту історії, дивовижної трансформації соціуму, всебічної зміни всіх форм соціального та індивідуального буття. Глобалізація, інформа-

ційна революція, волоконний зв'язок, надшвидкості турбореактивної авіації, нанотехнології змінюють образ світу й звичні контури нашого буття в ньому, а головне – змінюються фундаментальні основи відтворення людини як біологічного й антропологічного типу. І доки ми не усвідомимо сенсу того, що відбувається, не сформуємо бодай теоретично, як говорять синергетики, «порядку із хаосу», ми ніколи не вибудуємо систему освіти, яка б забезпечила більш-менш задовільну підготовку людину до життя.

Література:

1. Andrushhenko V., Gubers`ky`j L., My`xal`chenko M. Культура. Ідеологія. Особистість. – К. : Знання України, 2002. – 587 с.
2. Gorak G. I. Філософія. – К. : Вілбор, 1997. – 272 с.
3. Grabovs`ky`j S. Самознаходження філософії // Українсько-Європейський лексикон. – С. 52–56.
4. Doroz V. Філософія гуманізму, кросс-культуралізму та синергетики як теоретико-методологічна основа полікультурної освіти // Рідна школа. – № 2–3. – 2009. – С. 21–25.
5. Lutaj V. S. Філософія сучасної освіти: навчальний посібник для студ. і аспірантів вищ. навч. закл. – К. : Центр «Магістр-5» Творчої спілки вчителів України, 1996. – 256 с.
6. Мен` А. Свет человеческий. – М., 1991. – С. 67.
7. Mozgovy`j I. P. Неоплатонізм і патристика, або Світло в приємках великої цивілізації І. П. Мозговий : монографія. – Суми : ВНЗ«УАБС НБУ», 2009. – 471 с.
8. Osy`rov V. G. Социально-философский анализ современной концепции непрерывного образования. – Ереван, 1989. – С. 91.
9. Rashkovs`ky`j E. V. Лосев и Соловйов // Вопросы философии. – 1992. – № 4. – С. 147.
10. Seneka Lusy`j Annej. Философские трактаты / Пер. Т. Ю. Бородай. (Серия «Античная библиотека». Раздел «Античная философия»). 1-е изд. – СПб., 2000.
11. Solov`eva G. G. Негативная диалектика. – Амiа-Ата, 1990. – С. 9.
12. Shestov L. Апофеоз беспочвенности. Опыт адогматического мышления. – Л., 1991. – С. 164–165.
13. Язов В. А. Личность в условиях модернизации // Человек. – 1991. – № 3. – С. 9.

Рецензент** – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини **І. Д. Фіцик